

ŞİDDETİN CİNSİYETİ: BİR MODERN TOPLUM ANKSİYETESİ

Zülküf Kara*
Mehmet Ali Uluç**

Öz

Bu çalışmada, kadına yönelik şiddetin öldürücü biçimi olan kadın cinayetleri olgusu ele alınmaktadır. Son yıllarda akademik alanda popüler bir olgu olan kadın cinayetleri ele alınırken olgunun ahlaki boyutunun ihmal edildiği gözlenmektedir. Her cinayetin ötekinin varlığını ortadan kaldıran bir şiddet edimi olduğu hatırlandığında, kadın cinayetlerinin ötekini merkeze alan bir ahlaki perspektiften değerlendirilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın kuramsal çerçevesini Emmanuel Levinas'ın ötekinin mutlak anlamdaki farklılığını, özgürlüğünü ve dışsallığını merkeze alan etik teorisi oluşturmaktadır. Ötekinin/başkasının özgürlüğünü ve özerkliğini yok sayan, sorumluluğu öncelemeyen her deneyimi şiddet olarak ortaya koyan Levinas radikal bir ahlaki perspektif ortaya koymaktadır. Modern felsefenin ötekini yok saydığını ve bastırıldığını iddia eden Levinas, şiddet deneyimini anlamak için yeni teorik imkanlar sunmaktadır. Bu çerçeveden hareketle özgür ve özerk bir birey olarak kadınların varlığını yadsıyan ve ortadan kaldıran bir olgu olarak karşımıza çıkan kadın cinayetlerini anlamada Levinas'ın kuramsal mirasının önemi vurgulanmaktadır. Çalışmada dünyada ve Türkiye'deki kadın cinayetlerinin sıklığını ortaya koyan nicel veriler analiz edilmekte ve bu cinayetlerin her yıl bir önceki yıla göre artış kaydettiği gözlenmektedir. Yasal ve hukuki mevzuata rağmen cinayetlerin artması, olgunun sosyolojik olarak ele alınmasını ve ahlaki boyutun hesaba katılmasını zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Anksiyete, Etik, Hukuk, Kadın Cinayetleri

GENDER OF VIOLENCE: AN ANXIETY OF MODERN SOCIETY

Abstract

In this study, the topic of murders of women, which is the lethal form of violence against women, is discussed. In the latest years, while addressing the murder of women, which is a popular issue in the academic field, it has been observed that the moral dimension of this issue has been neglected. When it is remembered that each murder is an act of violence that extinguish the other's existence, it is an obligation to evaluate the

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 08.09.2019, Accepted / Kabul Tarihi: 22.12.2019

Doi: 10.26791/sarkiat.655891

* Prof. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi, zulkuffkara@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2692-3260

** Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, uluch47@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4147-9957

phenomenon of women's murders from a moral perspective that takes the other into the center. In this situation, the theoretical framework of our study is Emmanuel Levinas's ethical theory, which focuses on the difference, freedom and externality of the other in existence. Levinas, who thinks that each experience is a violence ignoring the other's existence and autonomy and not prioritizing the responsibility, presents a radical moral perspective, Lavinas, who presents new theoretical possibilities to understand the experience of the violence, claims that modern philosophy ignores and suppresses the other. In this way, the importance of Levinas' s theoretical legacy emphasises the understanding of women's murders, which are seen as a phenomenon that neglects and extinguishes the women's existence as a free and autonomous individual. In this study, the quantitative data showing the frequency of murders of women in the world and Turkey is analysed, and it is detected that these murders increased each year compared to the previous year. Despite law and legal legislation, the increasing of the murders of women obliges the case to be examined sociologically and the moral dimension to be considered.

Keywords: Gender, Anxiety, Ethics, Law, Murders of Women

GİRİŞ

Modern toplum özgün karakterini, yapı ve aktörleriyle birlikte rasyonel kuralların işlediği bir bütünlük (totalite) olmasından alır. Max Weber, Emile Durkheim, Talcott Parsons ve sonrasına uzanan gelenek boyunca modern topluma dair tüm analizler modern toplumu; iş bölümünün var olduğu, bürokratik örgütlenme tarzının maksimum fayda sağladığı ve sistemsel uyum-iş birliği sayesinde dengenin korunduğu bir bütünlük olarak betimlemiştir. Bu bütünlükte rasyonel kurallar toplumsal yapıyı sürekli ve yeniden üreterek düzeni sağlama işlevi görür.

Modern toplum rasyonel karakteri nedeniyle “ahlaki alanın” daraldığı, “hukuki alanın” ise sürekli genişlediği toplumdur. Modern devlet, ahlakın toplumsal yapı ve hayatı tanzim etmedeki “eksikliğini” telafi etmek adına hukuku ve yasayı tatbik eder ve toplumsal düzeni sağlamaya çalışır. Modern devlet sahip olduğu hukuksal şiddet ve yasa(ma) pratiğiyle doğru ve yanlışın muhakemesini insanların kendilerine bırakmaz ve dolayısıyla onların bu konudaki otoritelerini tanımaz. Ahlaki muhakeme ve özerkliğin yerine hukuki yasamayı ikame ederek toplumsal düzeni inşa etmeye çalışır. Zira ahlaki normların toplumsal hayatı düzenlemedeki başarısızlığı şiddete neden olur ve düzenin sağlanması adına devletin temellük ettiği hukuki (meşru) şiddeti devreye girer. Ahlakın yetersizliğinin doğal sonucu, bireyin toplumla ve diğer bireylerle ilişkisinin şiddet biçiminde ortaya çıkmasıdır.

Toplumsal düzen fikri son tahlilde şiddeti toplumsal alandan bertaraf etme amacı taşır. Modernlik, bu bağlamda bir uygarlaşma sürecidir ve uygarlık, şiddetin olmadığı bir toplum ütopyasıdır. Bir ütopyadır çünkü bu, aynı zamanda imkansız bir ödevdir.¹ Zira

¹ Archer ve Gartner'in belirttiğine göre, insanlık tarihinin yazıya geçirildiği 5600 yıl içerisinde, yaklaşık olarak 14.600 savaş yaşanmış, yılda ortalama 2,6 oranında savaş gerçekleşmiştir. Bu veri aynı dönem içinde doğan, yaşayan ve ölen yaklaşık 185 insan neslinden yalnızca 10 tanesine barışı bozulmadan yaşamadığını göstermektedir. Archer ve Gartner'e göre sürekli bir şiddet deneyimini ortaya koyan bu kayıtlarla yüzleşilmesi ve şiddetin ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı veya denetim altına alınıp alınmayacağı kritik bir sorun olarak düşünülmelidir. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Dane Archer-Rosemary

en naif okunma biçimiyle bile tarih, şiddetin sonuçlarının, insanların şiddeti denetim altına alma çabalarının ve bunu yaparken yeni yeni şiddet biçimleri üretmelerinin tarihidir.² Bugün geriye dönüp bakıldığında şiddetin hem bir sonuç hem de bir yöntem olarak siyasal ve toplumsal hayattaki mevcudiyetine tarihsel ve olgusal bir gerçeklik olarak tanık olmaktadır. Yani şiddetin modern dönem boyunca sürdüğü ve artan bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Bu süreç Zygmunt Bauman'ın veciz deyişiyle, “şiddet karnavalı³”nın, John Keane'nin “şiddetin uzun yüzyılı” olarak tasvir ettiği modern zamanlarda deneyimlendi ve deneyimlenmektedir. Keane'ye göre, şiddetin olmadığı bir uygarlaşma projesi olarak ortaya çıkan modernite, şiddetin tüm dinamikleriyle yayıldığı ve toplumsalın kılcallarına kadar sindiği bir dönem olarak ifade edilmektedir:

Soykırımı varan savaşlar, bombalanan kentler, nükleer patlamalar, toplama kampları, kişisel cinayetlerin bir veba salgını gibi yayılması... Bu yüzyıl, tasarlanmış olsun ya da olmasın, şiddetin her türünün, hak ettiğinden çok daha fazlasına tanık oldu. Üstelik daha da fazlasına tanık olmak işten bile değil. Kuşkusuz gelecek yüzyılın tarihçileri, bu yüzyılın şiddet kasırgalarına karşın ayakta kalmak için mücadele veren cesur kişilerin öykülerini kaydedeceklerdir.⁴

Keane'in yukarıdaki betimlemesi uygar ve modern toplumların bağrındaki şiddeti bütün tarihselliğiyle gözler önüne sermektedir. Modern zamanlardaki şiddet devlet tekeline geçmiş ve şiddeti tekeline almış modern devletin, kendinden önceki siyasal yapılarla mukayese edildiğinde çok daha dehşet verici bir potansiyelle karşımıza çıktığı söylenebilir. Uygarlık ve modernite fikri şiddeti kamusal alandan bertaraf etmeyi amaçlamış fakat teorik düzeyde bile reddettiği fikir ve deneyim olan barbarlığa dönüşmüştür. Günümüz modern toplumunun her gün ve tekrar tekrar deneyimlemekte olduğu şiddet deneyimleri bu tarihselliğin bir şiddet yüzyılı ve *aşırılıklar çağı* olarak tasvir edilmesine neden olmuştur.

John Keane'ye göre şiddet, daha önce “huzur içinde yaşayan” bir kişinin bedenini, bilerek ya da kısmen bilerek, o kişinin istenci dışında fiziksel olarak ihlal etmektir.⁵ Latince sert ya da acımasızlık anlamına gelen *violentia* sözcüğünden türeyen şiddet, farklı dillerde farklı anlamları taşımaktadır. Türkçe'de karşıt tutumda, görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik⁶ biçiminde tarif edilirken, İngilizce'de fiziksel bir saldırı ve yasadışı bir haksızlık, Fransızca'da ise rıza göstermesini sağlamak için birine baskı uygulama olarak tanımlanıp⁷ salt fiziksel bir edime indirgenmemektedir.

Gartner, “Barış Dönemi Kayıpları: Savaşa Katılmayanların Şiddet İçeren Davranışlarında Savaşın Etkisi”, Cogito 6-7, (Şubat 2005), 247.

² Zafer Toprak-Halil Berktaş, “Tarihçi Gözüyle Şiddetin Tarihi Üzerine”, Cogito 6-7 (Şubat 2005), 198.

³ Zygmunt Bauman, *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri*, çev. İsmail Türkmen, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 196.

⁴ John Keane, *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, çev. Bülent Peker, (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1998), 13.

⁵ Keane, *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, çev. Bülent Peker, 16.

⁶ Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, Cogito 6-7, (Şubat 2005), 29.

⁷ Copet-Rougier-Elisabeth. “Le Mal Court: Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen Şiddet: Kamerun'daki Mkakolar”, çev. Dilek Hattatoğlu, ed. David Riches *Antropolojik Açından Şiddet*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1089), 69.

Dar anlamıyla düşünüldüğünde şiddet, bireyin bedensel ve psikolojik tümlüğüne yöneltilen sert ve acı verici bütün eylemleri kapsar. Bu eylem, bireyin bedenini ve psikolojik tümlüğünü olduğu kadar özgürlüğünü de hedef alır. Geniş anlamıyla düşünüldüğünde ise bireyler, gruplar ya da kurumlar tarafından deneyimlenen şiddet, çatışan çıkarların varlığı sonucunda ortaya çıkar. Taraflardan birinin çözümü kendi çıkarları doğrultusunda yaratmak adına başvurduğu ve nesnesinin iradesini yok sayarak icra edilen tüm eylemleri içerimlemektedir.⁸ Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) şiddet tanımı özetleyici bir nitelik taşımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü şiddeti, iktidar sahibi birey veya grubun sahip olduğu güç ve iktidarı başkaları üzerinde fiziksel, ekonomik, psikolojik, sosyolojik bir tahribata yol açacak biçimde kullanması⁹ olarak tarif etmiştir.

Makro düzeyde bir şiddet tasnifi yapılacak olursa şiddetin üç temel alanda somutlaştığı söylenebilir: Devletlerarası şiddet, devlet ve toplum(bireyler, gruplar) arasındaki şiddet, insanlar arasındaki şiddet. Şiddet, devletlerarasında çoğunlukla savaş biçiminde ortaya çıkarken, devlet ve toplum arasında ise devletin sahip olduğu meşru araçlar vasıtasıyla otoritesine başkaldıran birey ve gruplara uyguladığı legal ve hukuki¹⁰ (terörle mücadele, hapsedme) olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar arasındaki şiddet ise çok daha karmaşık içerim ve boyutlara sahip bir olgu olarak deneyimlenir. İnsanlar arasındaki şiddet, bütün toplumlarda ve toplumsal hayatın tüm katmanlarında icra edilen ve bireylerin başka bireylere uyguladığı şiddet olarak düşünülebilir. Bu şiddet alanı öğretmenin öğrenciye, babanın çocuğa, işverenin işçiye, erkeğin kadına uyguladığı şiddeti içine alan geniş bir yelpazede değerlendirilebilir.

HOMİCİDE'DAN FEMİCİDE'A: ŞİDDET CİNSİYET VE CİNAYET

İnsanlar arasındaki şiddet günümüzde bütün toplumların bir biçimde deneyimlediği bir toplumsal olgudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre insanlar arasında olgusallaşan şiddete maruz kalan bireyler arasındaki en yüksek oran kadınlara aittir.¹¹ Kadına yönelik şiddet denildiğinde genellikle fiziksel şiddet akla gelmektedir. Fakat bu olgu, salt fiziksel şiddetle sınırlı değildir. Kadınların maruz kaldığı şiddet, literatürde dört ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar sözel ya da psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve fiziksel şiddettir.¹²

Sözel veya psikolojik şiddet, kişilerin duygusal ve dilsel ifadeleri vasıtasıyla karşısındakini korkutması, baskılaması, cezalandırması ve tahakkümü altına almasıdır. Küfür, hakaret, küçümseme gibi davranışlar sözel ve psikolojik şiddet kapsamına girmektedir. Ekonomik şiddet, maddi güç ve parasal kaynakların kadın üzerinde bir

⁸ Doğu Ergil, "Şiddetin Kültürel Kökenleri", Bilim Teknik Dergisi 399, (Şubat 2011), 40.

⁹ Ayşe Ediz- Şenol Altan, "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması", TBB Dergisi, Kadın ve Hukuk Özel Sayı 133 (Aralık Ocak 2017), 399.

¹⁰ Sosyal bilimlerde devlet, sınırları tanımlı bir toprak parçası üzerinde fiziksel şiddetin meşru kullanım tekeline temellük eden bir kolektivite olarak tanımlanır.

¹¹ Elisabeth G. Krug vd., *World Report on Violence and Helath*, (WHO, 2002).

¹² 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda da şiddet nosyonu "bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik ya da ekonomik açıdan zarar görmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskı, özgürlüğün engellenmesini içeren, toplumsal, kamusal ya da özel alanda gerçekleşen fiziksel, sözel, cinsel, psikolojik veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır" biçiminde tarif edilmiştir.

tehdit, yaptırım ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. Kadının üreten bir birey olarak maddi ve parasal kaynaklar üzerinde söz sahibi olmasını engellemek bu şiddet türünün en somut biçimini örnekler. Cinsel şiddet, kadının iradesini yok sayarak cinsel pratik ve edimlere zorlanması ve cinselliğin bir tahakküm ve kontrol mekanizması olarak kullanılmasıdır. Kadına kocası tarafından istemi dışında yöneltilen cinsel söz veya eylemlerin tümü cinsel şiddet kapsamına girer. Fiziksel şiddet ise kadının bedensel tümlüğüne zarar vermek amacıyla gerçekleştirilen her türlü edimi kapsamaktadır. Güç kullanımına dayanan ve herhangi bir fiziksel zarar vermeye yönelik saldırgan davranışların tümü fiziksel şiddet olarak değerlendirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 2005 yılında 240.000'den fazla kadın üzerinde yaptığı araştırmaya göre kadınların en çok maruz kaldığı fiziksel şiddet biçiminin tokat atma ve yumruk atma¹³ olduğu ortaya çıkmıştır.

Kadına yönelen şiddetin dört ideal tipi çoğunlukla biri diğerini doğuracak biçimde içi içe geçer ve aralarındaki sınır çoğunlukla kaybolur. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadın nüfusun dünyadaki mülkiyet oranının yalnızca %4'üne sahip olması, dünyadaki işlerin %60'ını kadın iş gücü tarafından yüklenilmesine rağmen toplam gelirin sadece %10'una sahip olması küresel ölçekteki mutlak yoksulluk sınırındaki 1.5 milyar kişinin %70'inin kadınlardan oluşmasına neden olmakta ve kadının maruz kaldığı psikolojik, cinsel ve fiziki şiddetin alt yapısını oluşturmaktadır.¹⁴ Kadının ekonomik açıdan dezavantajlı konumuyla maruz kaldığı ekonomik şiddet cinsel, psikolojik (sözel ya da duygusal) ve fiziksel şiddeti doğurmaktadır. Birleşmiş Milletler'in ortaya koyduğu veriler ekonomik şiddete uğrayan kadınların üçte ikisinin ileriki aşamalarda psikolojik ve fiziksel şiddete de maruz kaldıklarını göstermektedir.¹⁵ Ayrıca akademik çalışmalar ilişkide kadınları hedef alan şiddetin çoğunlukla duygusal veya sözel olarak başlayıp zamanla artarak fiziksel şiddete dönüştüğünü ortaya koymaktadır.¹⁶

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün her yıl düzenli olarak yayınladığı Kadına Yönelik Şiddet Önleme Raporu'na göre, dünya genelinde her 3 kadından 1'i partnerinden ya da partner dışı diğer kişilerin fiziksel şiddetine maruz kalmaktadır.¹⁷ Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, dünyada her yüz kadından 35'i, erkekler tarafından uygulanan fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Dünya ölçeğinde hayatlarında en az bir kere şiddete maruz kalmış kadınların oranı Kuzey Amerika'da %7-32, Güney Amerika ve Karayiplerde %14- 38, Afrika'da %6-64, Asya'da %6-67 ve Okyanusya'da %17- 68, Avrupa'da %13-46'dır.

Türkiye'de ise kadına yönelik fiziksel şiddete dair en kapsamlı ve güncel veriler 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri tarafından 7462 kadınla görüşülerek

¹³ Gülşen Sezgin, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Tutumlar, Şiddeti Meşrulaştırma, Dindarlık Ve Dini Başa Çıkma Üzerine Bir Araştırma*, (Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 19.

¹⁴Demirer, Temel, "Kadın Sorunundan Kareler", Küreselleşme Kadın ve Yeni Ataerki ed. Sibel Özbudun vd. (Ankara: Ütopya Yayınları, 2007), 73.

¹⁵ Veda B. Gökçaya, Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12/2, (Kasım 2011), 104.

¹⁶ Feride Y. Güneri, *Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet*, (İstanbul: Mor Çatı Yayınları, 1996), 89.

¹⁷ World Health Organization (WHO), *Respect Women: Preventing Violence Against Women* (Geneva: WHO, 2019), 5

yürütülen araştırmada elde edilmiştir.¹⁸ Araştırmada Türkiye genelinde her 100 kadının 36'sının (%36'sının) yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığı ortaya konulmuştur. Bir başka ifadeyle söyleyecek olursak Türkiye'de her 10 kadından yaklaşık 4'ü ailesine mensup bir erkeklerin, kocasının/eski kocasının veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'nun her yıl düzenli olarak yayımladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'nda¹⁹ ise 2016 yılında Türkiye'de yaşayan kadınların yaşamları boyunca cinsiyete dayalı fiziksel şiddetle karşılaşma olasılığı %42 olarak tespit edilmiştir.

Kadına yönelik şiddetin en ağır sonucu fiziksel şiddete uğrayan kadının bu şiddet edimi neticesinde hayatını kaybetmesidir. Kadına yönelik şiddetin en ağır ve ölümler sonucunda biçimi olan kadın cinayeti olgusu, ilk kez Güney Afrikalı yazar Diana E. H. Russell tarafından, “femicide” olarak kavramsallaştırılmıştır. Russell, kadın cinayetleri kavramının ilk kez 1801 yılında İngilizce akademik bir yayında “bir kadının öldürülmesi” anlamında kullanılmış olduğunu, 1848'de de hukuken tanınmış olduğunu²⁰ aktarır. Böylece, hukuki ve adli literatüre hâkim olan ve genel olarak cinayetleri adlandırmak için kullanılan, bir insanın öldürülmesi anlamına gelen *homicide* kavramının kullanımı kısıtlanmış, öldürülen bireyin cinsiyetine vurgu yapan *femicide* literatüre dâhil edilmiştir. Feminist sosyal bilimcilerin kadına yönelik şiddeti ele alan çalışmaları, biyolojik cinsiyet (sex) vurgusuyla kullanılan terimin toplumsal cinsiyeti (gender) de içine alan bir anlam ve içeriğe sahip olmasını sağlamıştır. Russell, kadına yönelik en radikal şiddet biçimleri olan tecavüz ve öldürmeyi ele aldığı çalışmasında femicide kavramını “kadınların, kadın olmalarından ötürü öldürülmeleri” olarak tanımlamıştır.²¹ Ana Carcedo ise bu kavramı Russell'in kullandığı anlamda kadınların kadın olmalarından ötürü öldürülmeleri olarak tanımlamakla beraber erkekler tarafından *öldürülmeleri* ve erkekler yüzünden *ölmeleri* olarak genişletir.²² Bu çabayla birlikte, *femicide* kavramı kadınlara yüklenen kamusal rollerin, toplumsal alanda kadın kimliğine işlediği negatif anlamların sonucunda gerçekleşen kadın cinayetlerini adlandırmak için kullanılmaya başlanmıştır. Kadın cinayetleri olgusunun küresel ölçekteki yaygınlığı diğer dünya dillerinde de yeni kavramsal arayışlara neden olmuştur. Örneğin İspanyolca'ya *feminicide* olarak genişleyen kavram Türkçe 'ye “kadın cinayetleri” olarak yerleşmiştir.

Dünyada kadın cinayetleri olgusuna dair en kapsamlı ve güncel veriler 2018 yılında yayınlanan ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından hazırlanan Küresel Cinayet Raporunda²³ ortaya konulmaktadır. UNODC'A göre 2017 yılında dünya genelinde toplam 87 000 kadın cinayeti tespit edilmiştir. Bu cinayetlerin yaklaşık 60'ı (bu da yaklaşık 50 000'e tekabül etmektedir) ya mensup olduğu aile üyeleri ya da yakın ilişki yaşadığı erkekler (kocas, sevgilisi, eski kocası) tarafından

¹⁸ İlknur Yüksel-Kaptanoğlu- Alanur Çavlin, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü (Ankara 2015), 83

¹⁹ Leyla Gülseren, Gündelik Yaşamdan Kliniğe Şiddet ve Psikiyatri, (Ankara: TPD Yayınları, 2017), 55-87.

²⁰ Elif Gazioğlu, “Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar”, Sosyal Politikalar Çalıştayı Dergisi 7/30 (Ocak Haziran 2013), 92.

²¹ Gazioğlu, , “Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar” , 92.

²² Ana Carcedo, Femicide in Central America 2000-2006, (Washington DC, 2008) , 40.

²³ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Global Study On Homicide: Gender Related Killing Of Women And Girls, (Vienna, 2018), 10.

işlenmiştir. Rapordaki veriler dünyada günde ortalama 137 kadının kendi ailesine mensup erkekler tarafından öldürüldüğünü ve 2012 yılında 48 000 olarak tahmin edilen kadın cinayetlerinin her yıl düzenli bir şekilde artan bir toplumsal olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye’de kadın cinayetleri olgusu ile ilgili birbiriyle tutarlı, güncel ve kapsamlı istatistiki verilere ulaşmak oldukça güçtür. Bu olguyla ilgili güncel istatistiki bilgiler çoğunlukla feminist sivil toplum kuruluşları tarafından kamuoyu ile paylaşılan medya raporları ile sınırlıdır. Bu bağlamda Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun medya içerik analizi yoluyla derlediği güncel verilere göre son on yılda (2009-2018) 2631 kadın cinayete kurban gitmiştir²⁴.

Tablo 1: Son On Yılda Öldürülen Kadın Sayısı

Yıl	Öldürülen Kadın Sayısı
2009	109
2010	180
2011	121
2012	210
2013	237
2014	294
2015	303
2016	328
2017	409
2018	440
Toplam	2631

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun derleyip paylaştığı veriler esas alınarak oluşturulan Tablo1’e göre Türkiye’de kadın cinayetleri her yıl bir önceki yıla göre artarak devam etmektedir. Kadın Cinayetleri ile düzenli istatistiki bilgi paylaşan bir başka sivil toplum kuruluşu Umut Vakfıdır. Umut Vakfı’nın 2015’ten itibaren düzenli olarak yerel ve ulusal medyadaki haberlerden yola çıkarak düzenlediği Kadın Cinayetleri²⁵ raporlarında yer alan veriler 2015’te 414, 2016’da 367, 2017’de 387, 2018’de 381 kadının öldürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Türkiye’de kadın cinayetleri ile ilgili ilk ve tek resmi veriler Polis Akademisi tarafından hazırlanan *Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri ve*

²⁴ [Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu\(KCDP\)](#), “Veriler” (Erişim 5 Temmuz 2019)

²⁵ [UMUT Vakfı \(UF\)](#), 2018 Yılı Kadın Cinayetleri Haritası” (Erişim 6 Temmuz 2019)

Analizler raporunda sunulmaktadır²⁶. Jandarma ve Polis sorumluluk alanlarında kayda geçen cinayet vakalarının tasnif edilmesiyle hazırlanan rapora göre, Türkiye’de 2016’da 301, 2017’de 350 ve 2018’de 281 olmak üzere son üç yılda toplam 932 kadın cinayeti işlenmiştir. Rapor, konuyla ilgili yapılan ilk resmi araştırma olması bağlamında oldukça önemlidir. Fakat resmi kayıtlara yansımayan örtük kadın cinayetlerini (intihar ve kaza süsü verilmiş cinayetler) kapsam dışında tutması ve zamansal aralığı son üç yıla sınırlı tutması Türkiye’deki kadın cinayetlerine dair temel örüntüleri yansıtmaktan uzak görünmektedir.

Kadına yönelik şiddette göze çarpan ve üzerinde durulması gereken en önemli ayrıntılardan biri, kadınların yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından öldürülüyor olmalarıdır. UNODC’un bir araya getirdiği istatistikler bu durumu çarpıcı bir biçimde gözler önüne sermektedir. UNODC’a göre dünyada öldürülen her 100 kadından 60’ı akrabaları ve duygusal ilişki yaşadığı erkekler tarafından işlenen cinayetin kurbanı olmaktadır. Buradan çıkarılacak en çarpıcı sonuçlardan biri kadınların kendilerine en çok güvenmesi gereken kişilerce (erkeklerce) öldürülüyor olmalarıdır. Türkiye %62’lik oranla bu verilere oldukça yakın görünmektedir. Aşağıdaki tabloda ise Türkiye’de son on yılda işlenen kadın cinayetleri ile bu cinayetleri işleyen failerin kurbanı yakınlık derecesini gösteren istatistikler yer almaktadır:

Tablo 2: Kadın Cinayetlerinde Failin Kurbanı Yakınlık Derecesi

Cinayet Faili	Cinayet sayısı
Eş/Koca	623
Sevgili	160
Eski Eş/Koca	94
Tanıdık Erkek	88
Eski Sevgili	56
Akraba	49
Erkek Kardeş	48
Oğlu	48
Babası	38
Yabancı	18

²⁶ Coşkun Taştan-Aslıhan Küçükler Yıldız, Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri Ve Analizler, (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2019), 2.

Son on yılda işlenen ve niteliği, niceliği, işleniş şekli ve nedenlerinin tespit edildiği 1260 kadın cinayetinin analiz edilmesi neticesinde elde edilen istatistiklerle oluşturulan²⁷ Tablo 2'deki tasnifler, öldürülen 1260 kadının yalnızca 18'inin tanımadığı bir erkek tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır. Geriye kalan 1242 kadının tamamı tanıdığı ve dolayısıyla kendisine fiziksel olarak en yakın erkeklerin öldürücü şiddetine maruz kalmıştır. Başka bir deyişle söylemek gerekirse kadınlar kendisine en çok güvenmesi gereken kişilerce öldürülmüştür. Buna kadın cinayetlerinin %72'sinin kadının kendisine ya da bir tanıdığına ait bir evde/konutta gerçekleştiğini gösteren²⁸ veriler eklendiğinde kadın cinayetlerine dair çok önemli bir sonuca ulaşılmaktadır. Bu sonuç, kadınların kendilerini en güvende hissettikleri yerde ve en güvenmesi gereken erkekler tarafından öldürüldüğü gerçeğidir. Kadınlar aile içi ilişkilerinde ve/veya duygusal yakınlık kurdukları erkeklerle ilişkilerde özgürlük, özerklik ve bağımsızlık talebinde bulduklarında (tartıştıklarında, erkekler kadının sadakatsiz olduğundan şüphelendiğinde, boşanma taleplerinde, barışma isteğini geri çevirdiklerinde, namussuz olarak damgalandıklarında) öldürücü şiddetin kurbanı olmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın son bölümünde kadınların öldürülme gerekçelerini ortaya koyan verilerden yola çıkılarak Türkiye'de kadın cinayetleri olgusu ahlaki bir perspektiften değerlendirilecektir. Birçok kadının cinayete kurban gitmesine neden olan görünmez toplumsal gerçeklikte gömülü olan ahlak, cinayetlerin işlenmesini mümkün kılan temel kolaylaştırıcıdır. Bu bağlamda hukukun, yasanın ve normun kadın ve erkek arasında gerçekleşen öldürücü şiddeti ortadan kaldırmadığı, her cinayetin toplumun suç ortaklığıyla gerçekleşen eşsiz bir istisna olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

HUKUK-AHLAK-YASA: CİNAYET VE ÜÇ KESİŞİMSELLİK

Kadın cinayetleri olgusu kadınların öldürülmesinin doruk noktasını oluşturduğu bir şiddet sürecidir. Cinayete kadar giden ve kadını bir kurbanı dönüştüren bu şiddet süreci; kadının erkeğin temellük ettiği sembolik iktidara direnç gösterdiği, bu iktidarı sarstığı ve sorguladığı noktada başlar. Bu şiddet, özerklik talep ettiklerinde, kendi hayatına dair bir karar ve tercihte bulduklarında, ayrılmak veya boşanmak istediklerinde, tartışmaya girdiklerinde, erkeğin barışma isteğini reddettiklerinde, aldatılma şüphesinde ya da namussuz olarak damgalandıklarında ortaya çıkmakta ve cinayetle sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda kadın cinayetleriyle ilgili çetele tutan kadincinayetleri.org'un verilerinin derlenmesiyle oluşturulan aşağıdaki tablo²⁹ son on yılda Türkiye'de kadın cinayetlerinin en yaygın nedenlerini ortaya koymaktadır:

²⁷Sait Yıldırım, "Türkiye'de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç Ve Öneriler", *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/6 (Aralık 2018),16-17.

²⁸ Taştan-Küçük Yıldız, *Dünyada ve Türkiye'de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri Ve Analizler*, 5.

²⁹ Yıldırım, "Türkiye'de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç Ve Öneriler", 14.

Tablo 3: Kadınların Öldürülme Gerekçeleri

En Yaygın Öldürülme Nedenleri	Yüzde(%)
Cinsel saldırı	2.4
Kadının ayrılma isteği	2.4
Kıskançlık	3.5
Erkeğin reddedilmesi	3.6
Kadının karar ve tercihleri	4.7
Ekonomik nedenler	4.8
Namus/töre	5.1
Barışma isteğinin reddi	6.7
Boşanma isteği	6.7
Aldatılma şüphesi	8.2
Tartışma/kavga	16.5

Kadınlar aile içindeki ilişkilerinde ve/veya duygusal yakınlık kurdukları erkeklerle olan ilişkilerinde şiddete maruz kalmakta ve öldürülmektedirler. Hangi gerekçeyle işlenirse işlensin kadın cinayetleri Türkiye’de ve dünyada kadınların deneyimlediği şiddet trajedisinin en somut ve radikal biçimini örnekleyen özgül vak’alar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların genel olarak itaat etmeyi erkeklerin ise hükmetmeyi öğrenerek dengeye ulaşan ve kendisini yeniden üreten toplumsallıkta bu trajedilerin varlığı ve devamlılığı bir anlamda kaçınılmazdır da. Zira itaati reddeden kadınlık biçimi hükmeden erkek tarafından anında hedef alınmakta, yadsınmakta, bastırılmaktadır. Bu bağlamda Tabloda 3’te ortaya konulan gerekçelerin tamamı, bize kadına yönelik şiddetin ve cinayetin, bir kadının özgür ve özerk bir birey olarak inşa ettiği kimliği ve varlığını hedef alan, yadsıyan, yok sayan, bastıran bir olgu olduğunu göstermektedir.

Bir kadının eylemleri, ilişkileri, tercihleri; başka bir deyişle icra ettiği kadınlık biçimi, toplumsal uzayda cinsiyetler için çizilen performatif kalıp ve normları ihlal ettiği anda, şiddet devreye girmektedir. Şiddet olgusu, kadının icra ve inşa ettiği “kadınlığının” saygınlıktan mahrum bırakılmasıyla deneyimlenir. Zira saygınlık, Skeggs’in de ifade ettiği gibi, kişileri toplumsal norm, kural ve değerlere uyum göstermeye zorlayan, verili toplumsal cinsiyet normlarıyla yüklü bir söylemselliklerdir. Bu bağlamda bireyi saygın bir benlik olarak kuran şey, onun toplumsal norm, değer ve cinsiyet pratiklerine uyma kapasitesidir.³⁰ Böylelikle saygın bir benlik ve kişilik, ancak ve ancak başkalarının pozitif değer ve yargılarına bağlı olarak inşa ve icra edilebilir. Bir kadının fiziksel dış

³⁰ Beverley Skeggs. Formations of Class and Gender: Becoming Respectable, (London: Sage Publication, 1997)

görünümü kendi cinselliğini icra etme biçimi, eylemleri, ilişkilerine dair değer ve yargılar her daim kadının bulunduğu mikro toplumsallığın (ve tabii ki kültürün) temellük ettiği ahlaki otoriteden türer. Bu ahlaki otorite erkeği her daim “yüce, saygın, otorite”; kadını ise “itaat, zayıflık, eksiklik” ile özdeşleştirir. Bu özdeşleştirme dinsel, siyasal ve kültürel alanın maddi ve sembolik otoritesi tarafından sürekli desteklenir ve yeniden üretilir.

Toplumsal arenada itaat, uyum ve iffet rejimini askıya alan-ihlal eden her kadınlık biçimi (ve kadın) saygınlık, meşruiyet ve değerden yoksun bırakılır. Sözelimi bir kadının bakire olmaması, evlilik dışı bir ilişki yaşaması, gece geç saatlerde ev dışında bir mekânda yabancı bir erkekle bulunması kadının saygınlıktan yoksun, ahlaki olarak kusurlu bir “öteki” sayılması için yeterlidir. Kadının cinsel ve kamusal kimliğini özgürce yaşaması sonucunda gerçekleşen her sınır ve norm ihlali onun her türlü şiddet edimine müstahak olduğunu iddia eder. Toplumsalın norm, değer ve toplumsal cinsiyet rollerinin ihlaline verdiği ahlaki tepki, onun toplumsal onay ve ahlaki ilgiyi hak etmeyen bir “kadın”lığı temsil eden bir ötekiye dönüştürülmesiyle sonuçlanır. Ahlaki ilginin askıya alındığı kişi, Bauman’a göre, “kusurlu varlığı” imler ve o, toplumun bireylere tanıdığı ahlaki standartların dışında bir kişilik olarak her türlü şiddeti hak eder:

Hemcinslerinin gözünde insanlar olarak kabul edildikleri müddetçe kişiler birer ahlaki öznedir, yani sadece hemcinslerine layık görülen ve her insan için uygun olan muameleyi (ilişkinin taraflarının kendilerine özgü ihtiyaçlarının olduğunu, bu ihtiyaçların kişinin kendi ihtiyaçları kadar geçerli ve önemli olduğunu ve aynı oranda dikkat ve saygı gösterilmesi gerektiğini baştan kabul eden bir muameleyi) hak eden varlıklardır. Ne zaman belli kişilere ya da insan kategorilerine kendimize tanıdığımız ahlaki sorumluluk tanınmaz o zaman onlara insanlıktan nasibini almamış, kusurlu insan, eksik insan ya da doğrudan doğruya insan olmayan muamelesi yapılır.³¹

İnsanın insana karşı en vahşi edimi olan öldürme ve cinayet, basit ve gündelik bir eylem değildir. Öldürme ediminin önünde dini, kültürel, hukuki, fiziksel, ruhsal-psikolojik ve en önemlisi de ahlaki engeller vardır ve bütün bu engelleri aşmak oldukça zordur. Bir bireyin bir cinayeti gerçekleştirebilmesi için bu öldürme eylemini yasaklayan bariyerlerin tamamını aşması, öldürme eylemini ahlaki olarak gerekçelendirmesi, bunun için de kurbanın tüm insani niteliklerini iptal etmesi gerekir. Radikal tutku, ayrılık talebi, kıskançlık, aldatma ve namus gibi olgular erkeğin “simgesel” iktidarını sarsar ve bu olguları icra eden “kadınlıkları” ahlaki standartların dışında tutar ve “değersiz” (“kusurlu” ya da öldürülmeye “değer”) olarak işaretler. Bu işaret, öldürücü şiddetin ölüm eşliğini geçmesindeki en büyük motivasyonu tedarik eder ve kadının çekeceği/çektığı acıyı gerekçelendirir, makulleştirir, akıl yoluyla temellendirmeye çalışır.³² Ötekinin/başkasının çektiği acısının haklılığı, tüm ahlaksızlığın başlangıcı ve çekirdeğidir diyen Emmanuel Levinas, iki kişi arasındaki ilişkinin ahlaki sorumluluk

³¹ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, çev. Abdullah Yılmaz, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010),155.

³² Ural-Çubukkaya, erkeği kadını öldürmeye götüren ve kadın cinayetlerinin esas nedeni olarak en önemli motivasyonun modern “kadınlık” biçimlerinin neden olduğu “erkeklik krizi” olduğunu vurgular. Daha ayrıntılı bir analiz için bkz. Haktan Ural-Nilay Çubukkaya. “Kadın Cinayetlerinde Sembolik İktidarın Krizi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 21/ 2,(Ekim 2018), 356-382.

almama ihtimalini kötülük (*evil*) olarak adlandırır.³³ Ben'in, ötekinin değil kendi varlığını öncelediği bütün durumlar Levinas'a göre, başkasına/ötekine şiddet uygulamayı göze alan "kötülük" halleridir. Kötülük, varlığıyla, edimleri ve farklı oluşuyla mutlak anlamda başka bir varoluşu tecessüm eden ötekini/başkasını aynılaştıran, başkalığını yok sayan, ona şiddet uygulamayı veya onu yok etmeyi içeren bir olanaktır. Zira Öteki/başkası, mutlak anlamda başka olan ve bu radikal başkalığıyla ben'in iradesine direnen, ben'in özgürlüğünü sorgulayandır Levinas'a göre.³⁴ Bu bağlamda başkasıyla/ötekiyle ilişki kurmak, ona yaklaşmak; varlığı, edimleri, dışsallığıyla benden başka olan öteki karşısında kendi özgürlüğünü sorgulamak ve kendi varlığına bir sınır koymaktır:

Ötekine yaklaşmak, özgürlüğümü sorgulamaktır; yaşayan bir varlık olarak kendiliğindenliğimi, şeylere el koyuşumu, özgürlüğümü, şimdideki bu her şeye, cinayete bile, izin verilen ataklığı sorgulamaktır. Öldürmeyeceksin!, ki ötekinin üretildiği yüzü betimler, özgürlüğümü yargıya tabi kılar.³⁵

Öteki, Levinas'a göre öldürme edimini imkânsız kılan bir istisnadır. O, yüz yüze ilişkide dişi, yoksul, yetim, dul veya sürgün, yabancı, proleter hatta zavallıdır. Ben'in tüm inisiyatifini önceleyen, zihni de aklı da aşan bir başkalığa sahiptir. Kendisini bana sunarak ben'i sonsuz bir sorumluluğa davet eder ve bu davet, Levinas'a göre, adalet ve merhamet isteğidir. Öteki/başkası beni dolaysız ve yüz yüze ilişkide sorumluluğa, merhamete ve adalete davet eder. Ben, ötekinin sorumluluk, merhamet, adalet davetine kayıtsız kalamadığım ve öldürmeyi yasaklayan bu çağrısına cevap verebildiğim ölçüde ahlaki bir bireyimdir. Ahlaki bir birey olmak ötekinin özgürlüğüne, özerkliğine, farklılığına bütün benliğiyle saygı duymaktır. Ötekinin özgürlüğünü, özerkliğini, farklılığını hesaba katmayan hiçbir deneyim, ahlaki değildir Levinas'a göre. Ötekini aynılaştıran her edim ahlaki değildir ve ahlaki olmayan her edim, ötekine uygulanan bir şiddettir. Bu bağlamda Levinas'a göre, ötekinin maruz kaldığı her şiddet edimi insanın insanlığına karşıtlığının (ve ahlaksızlığın) en net ifadesidir.

Bireyin (ben'in) kendi özgürlüğünü öncelemesi ötekinin mutlak anlamda bastırılışı demektir. Bu da ancak ve ancak keyfiyet, egotizm, şiddet ve adaletsizlik olarak deneyimlenir. Zira Levinas'a göre ben ancak kendi iktidarını aşan, kendinden mutlak anlamda bağımsız ve başka olanı öldürmek isteyebilir ve öldürmek ancak ben'in yapabileceği bir deneyimdir. Başkasını öldürmek için onun yüzüne bakmamak gerekir. Başkasıyla yüz yüze bir ilişkide olmak da onu öldürememek demektir.³⁶ Bu ise iktidar ilişkisi olmayan bir ilişkiyi gerektirir. Ona göre insanın varoluşsal olarak muhatap olduğu ilk buyruk "öldürmeyeceksin" emridir ve bu emir kipinde bir zorunluluğu belirtir. Zira öteki bütün zayıflığı ve mutlak anlamda benden başkalığıyla beni olumsuzlamaz, bana şiddet uygulamaz, bana zarar vermez. Tersine ötekinin benle ilişkisi her daim barış içinde bir kardeşlik talebi eşliğinde gerçekleşir. Kardeşlik talebi beni yüz yüze ilişkide sorumluluğa davet eder. Bu bağlamda öteki bir iktidar ve güç

³³ Zygmunt Bauman, *Postmodern Etik*, çev. Alev Türker, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), 155.

³⁴ Duygu Türk, *Öteki Düşman Olay: Levinas, Schmitt Ve Badiou'da Etik Ve Siyaset*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2013), 75.

³⁵ Türk, *Öteki Düşman Olay: Schmitt Ve Badiou'da Etik Ve Siyaset*, 55.

³⁶ Emmanuel Levinas, *Varlıkbilim Temel midir?* çev. Erdem Gökyaran vd. *Sonsuza Tanıklık: Emmanuel Levinas*, ed. Erdem Gökyaran (İstanbul: Metis Yayınları, 2010), 85.

değil, ben'in özgürlüğünü ve iktidarını benden beklediği merhametle, benden talep tığı sorumlulukla iptal bir karakterdir. Ahlaki bir özne olarak ben ise, incinebilir bir öteki yararına özgürlük, iktidar, sahip olma içgüdüsünü feda edebildiğim ölçüde ahlakliyimdir. Her şey üzerinde hak iddia eden, her şeye sahip olan, her şeye muktedir ve her şeye gücü yeten değil; bütün bunları yapma kapasitesini iptal eden ve var oluşa dair her şeyi öteki/başkasına borçlu olan bir bendir söz konusu olan. Öyle ki Levinas'ın deyişle, yaralanabilir bir başkası için mutlak anlamda sorumluluk duyan, kendini suçlayan; başkasının maruz kaldığı şiddeti ve kötülüğü ortadan kaldırmakla görevli bir varlıktır ahlaki ben.

Levinas'ın tarif ettiği ben, muktedir kişiliğiyle, sahip olma güdüsüyle, iktidar kapasitesiyle erkekliği; öteki ise, güçsüzlüğü, incinebilirliği ve mutlak anlamda başkalığı temsil eden, varoluşu ve merhamet dileğiyle dişiliği, kadınlığı temsil etmektedir. Eril ben'in karşısına konumlandırılan başkası/ötekinin dişiliği, Levinas'ın ahlaki evreninde başkalığın basit bir cinsiyet dikotomisine indirgenliğini işaret etmez. Dişinin başkalığı temsil edişinde, ben'in varoluşsal bütünlüğünü olumlu anlamda altüst eden bir sarsıntı dile getirilmek istenir.³⁷ Bu bağlamda Levinas'ın betimlediği biçimiyle eril ben, dişil olan başkası'na duyduğu aşkla, ilk kez tüm iktidarının bölündüğü, parçalandığı, kaybolduğu sınırı deneyimler. Aşkta, birbirine delice âşık iki kişi arasında kapanmaz bir boşluk, aşılabilir bir mesafe, onarılamaz bir yarık bulunur. Zira ötekinin-başkası'nın başkalığı niceliksel ve niteliksel tüm farkların ötesinde radikal bir başkalık olarak kalır ve bu boşluk ve mesafe ve yarık ben'i (erkeği) bu mutlak başkalık(kadın) karşısında müthiş bir belirsizlik, müphemlik ve öngörülemezlikle baş başa bırakır. Levinas bu belirsizlik, müphemlik ve öngörülemezliği şu şekilde ifade eder:

Bir sen'in başkalığında, bu sende erimeksizin ve kendimi kaybetmeksizin nasıl ben kalabilirim? Kendi şimdinde olduğum ben olmaksızın, yani kaçınılmaz olarak kendine dönen bir ben olmaksızın, ben nasıl bir sende ben olarak kalabilir? Ben nasıl kendisinden başka olur?³⁸

Dişil bir başkalığı temsil eden bir birey olarak kadın; cinsiyeti, cinselliği, özerkliği, özgürlüğü ve yaşam biçimiyle erkekte mutlak anlamda başka bir varoluşu temsil eder. Erkekte mutlak anlamda farklı olan kadın, bu bağlamda erkeğin ötekisini temsil eder. Onun kendi varoluşuna içkin deneyimleri onun maruz kaldığı vahşi şiddetin biricik nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek varoluştan mutlak anlamda farklı bir varoluşu temsil eden bir öteki olarak kadının maruz kaldığı şiddet, onun başkalığı, farklılığı, bağımsızlığı, özerkliği ve özgürlüğünün yadsıyan, bastıran bir edimdir. Öyle ki erkek sahip olduğu fiziksel ve sembolik iktidarı, iradesine mutlak anlamda başkalığıyla bir öteki olarak direnen kadını temellük etmek, ona boyun eğdirmek, denetim altına almak adına kullanmıştır. Erkek şiddeti ve cinayet her daim, kadınların kendi failliğini dışa vurduğu ve özerkliğini beyan ettiği her pratiği kapsayan bir anlama kasteder. Bu bağlamda cinayete kurban giden her kadının kimliği, yaşam biçimi, kabulleri ve toplumda kadın olma algısına dair kendiliği, maruz kaldığı tecavüz, fiziksel şiddet ve cinayetin asıl sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁷ Emmanuel Levinas, *Existence and Existents*, çev. Alphonso Lingis, (Dordrecht : Kluwer Academic Publishers,1995)

³⁸ Emmanuel Levinas, *Zaman ve Başka*, çev. Özkan Gözel, (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), 120.

SONUÇ

Şiddet, hem tarihsel hem de güncel bir problem olarak sosyal bilimlerin gündemini meşgul etmektedir. Öyle ki geriye dönüp bakıldığında “modern” “rasyonel” “uygar” toplumun; şiddetin toplumsal alanın kılcallarına kadar işleyen ve soykırımların, savaşların, terörizmin, toplu ölümlerin, cinayetlerin hüküm sürdüğü yeni tür bir “barbarlığa” dönüştüğüne acı bir biçimde tanık olmaktadır. Bu, Hannah Arendt’in “kötülüğün sıradanlığı”yla nitelediği; şiddetin araçsallaştığı, yeni şiddet türlerinin ortaya çıktığı ve toplumsal alanın kılcallarına kadar sindiği bir çağdır. Kadınlar ise çağımızın şiddet deneyiminin olası kurbanları arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Max Weber’in fiziksel şiddetin devletin tekeline geçmesiyle bireyler arasındaki şiddetin, “herkesin herkese karşı savaşının” ortadan kalkacağını müjdeleyen öngörüsü hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. İnsanların doğasında var olan şiddet eğiliminin ortadan kalkacağına dair arzusu da. Bugün sosyal bilimler toplumsal alanın her katmanında cereyan eden şiddet deneyimini anlamaya çabalamaktadır. Özellikle de cinsiyetlendirilmiş şiddeti. Çalışmamızda bugün deneyimlemekte olduğumuz şiddet sarmalının yaygınlığını ortaya koyan veriler şiddetin olası kurbanları arasında kadınların ilk sırada yer aldıklarını göstermiştir. Sosyal bilimler dünyada ve Türkiye’de kadınların maruz kaldığı şiddetin gittikçe artıyor oluşunu anlamak için yeni kavramsal araçlara ihtiyaç duymaktadır. Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerine dair veriler bize bir kez daha göstermiştir ki, olgu aynı zamanda ahlaki bir problemdir. Ötekini (bir kadın olarak ötekini) merkeze alan ahlaki bir perspektifle değerlendirilmesinin gerekliliğiyle karşı karşıya bulunmaktayız.

Kadın-erkek eşitliğinin ve “ötekinin” haklarının hukuki olarak güvenceye alınmasının yanı sıra toplumsal ahlaki düzenleyecek yeni kavramsal ve kuramsal çerçevelere ihtiyaç duyduğumuz da apaçık ortadadır. Bu çalışmanın temel iddiası, “cinsiyetlendirilmiş şiddetin” toplumsal ahlakta gömülü olduğudur. Devletin bütün hukuksal düzenlemelerine rağmen kadınların maruz kaldığı şiddetin ve cinayetlerin giderek artıyor oluşu, olgunun hukuki değil, ahlaki bir problem olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda Levinas, ötekinin özerkliğini, özgürlüğünü başkalığını temel alan ahlak tasavvuruyla ahlaki olanı “cinsiyetler arası” ilişkilerde açmaktadır. Bir birey olarak kadın, fiziksel ve zihinsel yapısıyla erkekten mutlak anlamdaki farklılığı, başkalığı ile erkeğin ötekisidir. Öteki her zaman farklı, ben’den ayrı, ben’e dışsaldır. Ben, her zaman ötekinin ben’den farklılığına kabul etmek zorundayım. Ötekinin farklılığının, başkalığının ve dışsallığının reddi şiddeti başlatır. Bugün kadının maruz kaldığı şiddetin bu ahlaki koşulun reddediliyor oluşundadır. Erkek kadının erkekten bağımsızlığını, farklılığını, özgürlüğünü ve özerkliğini tanımamakta ve bastırmaktadır. Bunu da şiddet vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Levinas’ın ilk felsefe olarak “etik” kavrayışı cinsiyetli şiddeti anlamada sosyal bilimler için yeni kavramsal araçlar ve yeni bir perspektifler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Archer, Dane -Gartner, Rosemary. “Barış Dönemi Kayıpları: Savaşa Katılmayanların Şiddet İçeren Davranışlarında Savaşın Etkisi”. *Cogito*, 6-7, (Şubat 2005) 237-252.

Bauman, Zygmunt. *Sosyolojik Düşünmek*, çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.

- Bauman, Zygmunt. *Postmodern Etik*, çev. Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Bauman, Zygmunt. *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri*, çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Bilican Gökkaya, Veda. "Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 12/2 (2011), 101-112.
- Carcedo, Ana. *Femicide in Central America 2000-2006*, Washington DC, 2008.
- Copet-Rougier, Elisabeth. "Le Mal Court: Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen Şiddet: Kamerun'daki Mkakolar", çev. Dilek Hattatoğlu, *Antropolojik Açıdan Şiddet*. ed. David Riches. 69-92. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989.
- Demirer, Temel. "Kadın Sorunundan Kareler", *Küreselleşme Kadın ve Yeni Ataerki*. ed. S. Özbudun vd. Ankara: Ütopya Yayınları, 2007.
- Ediz, Ayşe-Altan, Şenol. "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi Kadın ve Hukuk Özel Sayı* (Aralık 2017), 397-410.
- Ergil, Doğu. "Şiddetin Kültürel Kökenleri", *Bilim Teknik Dergisi* 399, (Şubat 2011), 40-41.
- Gazioğlu, Elif. "Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar". *Sosyal Politikalar Çalıştayı Dergisi* 7/30 (Ocak Haziran 2013), 89-100.
- G. Krug vd. *World Report on Violence and Helath*. WHO, 2002. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=62D899002D8AF724E36CF132A5CF9A64?sequence=1
- Gülseren, Leyla. *Gündelik Yaşamdan Kliniğe: Şiddet ve Psikiyatri*, Ankara: TPD Yayınları, 2017.
- Grzyb, Magdanela. "An Explanation of Honour- Related Killings of Women in Europe Through Bourdieu's Concept of Symbolic Violence and Masculine Domination", *Current Sociology*, 64/7, 2016.
- Haktan Ural, Haktan-Çubukkaya, Nilay. "Kadın Cinayetlerinde Sembolik İktidarın Krizi", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 21/2 (Ekim 2018), 356-382.
- Keane, John. *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, çev. Bülent Peker. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1998.
- Levinas, Emmanuel. "Existence and Existents", çev. Alphonso Lingis. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1995.
- Levinas, Emmanuel. *Zaman ve Başka*, çev. Özkan Gözel. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- Levinas, Emmanuel. "Varlıkbilim Temel midir?" çev. E. Gökyaran vd. *Emmanuel Levinas: Sonsuza Tanıklık*, 76-87. İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Sezgin, Gülşen. *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Tutumlar, Şiddeti Meşrulaştırma, Dindarlık Ve Dini Başa Çıkma Üzerine Bir Araştırması*. Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Skeggs, Beverley. *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*, London: Sage Publication, 1997.

Taştan, Coşkun-Küçük Yıldız, Aslıhan. *Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri Ve Analizler*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2019.

Toprak, Zafer-Halil Berktaş, Halil. “Tarihçi Gözüyle Şiddetin Tarihi Üzerine”. *Cogito* 6-7,(Şubat 2005) 197-207.

Türk, Duygu. *Öteki Düşman Olay: Levinas, Schmitt Ve Badiou’da Etik Ve Siyaset*, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.

UNODC, United Nations Office Drug and Crime. *Global Study On Homicide: Gender Related Killing Of Women And Girls*. Vienna: UN, 2018. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf

Ünsal, Artun. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”. *Cogito* 6-7. (Şubat 2005), 29-37.

WHO, World Health Organization. *Respect Women: Preventing Violence Against Women*. Geneva, 2019. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/312261/WHO-RHR-18.19-eng.pdf?ua=1>

Yıldırım- Güneri, Feride. *Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul: Mor Çatı Yayınları, 1996.

Yıldırım, Sait. “Türkiye’de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç Ve Öneriler”, *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 3/6 (Aralık 2018), 1-21.

Kaptanoğlu Yüksel- Alanur Çavlin, İlknur. *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara 2015.

İnternet Siteleri:

KCDP, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. “Veriler”. Erişim 5 Temmuz 2019. <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/kategori/veriler>

UF, Umut Vakfı, “Kadın Cinayetleri Haritası”. Erişim 6 Temmuz 2019. <http://www.umut.org.tr/umut-vakfi-2018-yili-kadin-cinayetleri-haritasi>